

МАКЕДОНСКО АРХЕОЛОШКО ДРУШТВО

Наслов:
XXVIII Симпозиум на Македонското археолошко друштво
книга со апстракти

Издавач:
МАД - Македонско археолошко друштво

Главен уредник:
Орданче Петров

Членови на организациски одбор:

Орданче Петров
Александар Василески
Валентина Тодоровска
Александар Миткоски
Душко Цветанов
Игор Кузманоски

Лектор:
Лилјана Јовановска

Компјутерска обработка:
Орданче Петров

Печати:
Стоби Трејд, ДООЕЛ Кочани

Тираж:
70 примероци

ISBN 978-608-67111-2-2

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

902/904(062)(048.3)

СИМПОЗИУМ на македонското археолошко друштво (28 ; 2025 ; с. Тимчевски)

Книга со апстракти : XXVIII Симпозиум на македонското археолошко друштво : (етно село Тимчевски, Старо Нагоричане, 19-21 ноември 2025) = Book of abstracts : XXVIIIth Symposium of the macedonian archaeological association : (etno selo, Timčevski, November 19-21, 2025) / [главен уредник Орданче Петров]. - Скопје : Македонско археолошко друштво - МАД, 2025. - 49 стр. ; 21 см

Текст на мак. и англ. јаз.

ISBN 978-608-67111-2-2 (МАД)

а) Археологија -- Собири -- Апстракти

COBISS.MK-ID 67434501

XXVIII СИМПОЗИУМ НА
МАКЕДОНСКОТО АРХЕОЛОШКО ДРУШТВО
(етно село Тимчевски, Старо Нагоричане, 19-21 ноември 2025)

XXVIIIth SYMPOSIUM
OF THE MACEDONIAN ARCHAEOLOGICAL ASSOCIATION
(etno selo, Timčevski, November 19-21, 2025)

КНИГА СО АПСТРАКТИ / BOOK OF ABSTRACTS

Скопје / Skopje
2025

СРЕДА, 19 НОЕМВРИ 2025

- 12:00 – 13:00 Пријавување на учесниците
13:00 – 14:00 Свечено отворање на XXVIII симпозиум на МАД
14:00 – 16:00 Коктел и ручек

ПРВА СЕСИЈА (16:00-17:45)

Претседавач Александра Папазовска

Никос ЧАУСИДИС

**НОВИ СОГЛЕДУВАЊА ОКОЛУ ФОРМАТА И ЗНАЧЕЊЕТО
НА НЕОЛИТСКИТЕ АНТРОПОМОРФНИ МОДЕЛИ НА КУЌИ
ОД Р МАКЕДОНИЈА**

Дарко СТОЈАНОВСКИ

**РЕЗУЛТАТИ ОД ПОСЛЕДНИТЕ ТЕРЕНСКИ ИСТРАЖУВАЊА
НА АМЗАБЕГОВО**

*Андреј МАЧКОВСКИ, Марџин ХИНЦ, Агријан АНАСТАЗИ, Мирко
БРУННЕР, Крисџ АНАСТАЗИ, Максим ЈЕРМОКИН, Јоханес РАЈХ,
Илир ЦИПАЛИ, Руденц РУКА, Сонке СИДАТ, Алберџ ХАФНЕР*

**КРАЈВОДНИОТ ЛОКАЛИТЕТ ЛИН 3, ПОГРАДЕЦ,
АЛБАНИЈА: РЕЗУЛТАТИ ОД ИСКОПУВАЊАТА 2021-2025**

*Елена СТОЈАНОВА КАНЗУРОВА, Перо СИНАДИНОВСКИ, Буњамин ЏЕМАИЉИ,
Јовица РИСТОВ, Блажоја КИТАНОВСКИ, Сашко ВАСИЛЕВСКИ*

**АРХЕОЛОШКИ ИСТРАЖУВАЊА ВО НЕОЛИТСКАТА
НАСЕЛБА ТУМБА МАЦАРИ ВО СКОПЈЕ ОД ПОЧЕТОКОТ НА
6 МИЛЕНИУМ ПР.Н.Е. ВО 2025**

*Гоце НАУМОВ, Анаџоли АРНАУДОВ, Таџјана СТОЈОСКА
ВИДОВСКА И Паско КУЗМАН*

**НОВИ ИСТРАЖУВАЊА НА ПРЕДИСТОРИСКАТА НАКОЛНА
НАСЕЛБА ПЕНЕЛОПА – ОХРИДАТИ**

Перо СИНАДИНОВСКИ

**АРХЕОЛОШКИ ИСКОПУВАЊА НА НЕОЛИТСКИОТ
ЛОКАЛИТЕТ БЕГОВО ПОЛЕ-КАВАДАРЦИ**

ДИСКУСИЈА

18:00-19:00 - СОСТАНОК СО ЧЛЕНОВИТЕ НА МАКЕДОНСКОТО
АРХЕОЛОШКО ДРУШТВО

ЧЕТВРТОК, 20 НОЕМВРИ 2025

ВТОРА СЕСИЈА (9:00-10:30)

Претседавач Никос Чаусидис

Злајко ВИДЕСКИ

**СТАКЛО И СТАКЛЕНИ МАТЕРИЈАЛИ ОД ГРУПАТА
УЛАНЦИ - ТИПОЛОГИЈА И ХРОНОЛОГИЈА**

TOMASZ GRALAK

MACEDONIAN BRONZES AS CARRIERS OF MEANINGS

Бобан ХУСЕНОВСКИ

**ФРИГИЈСКА ФИБУЛА ВО ИНВЕНТАРОТ НА ЕДНО БОГАТО
ПОГРЕБУВАЊЕ НА НЕКРОПОЛАТА МИЛЦИ - ГЕВГЕЛИЈА**

Александра ПАПАЗОВСКА, Даниела ХАИЛМАН, Бобан ХУСЕНОВСКИ, З
латко КОВАНЦАЛИЕВ, Ирене ПЕТРЕШКО, Златко ВИДЕСКИ,
Марио ГАВРАНОВИЌ, Александра ЧЕВРЕСКА, Никол МИТЕРМАЕР

**АРХЕОЛОШКИ И ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРНИ ИСТРАЖУВАЊА НА
НЕКРОПОЛАТА МИЛЦИ**

Валентина ТОДОРОВСКА, Андреј МАЧКОВСКИ, Александра ПАПАЗОВСКА,
Бојан ТАНЕСКИ, Цветлана ВАСИЛЕВСКА, Орданче ПЕТРОВ

**ПАЛАФИТНА НАСЕЛБА ВРБНИК - ПЕРСПЕКТИВИ И АПСОЛУТНИ
ДАТИ**

ДИСКУСИЈА

ТРЕТА СЕСИЈА (10:45-12:15)

Претседавач Валентина Тодороска

Виктор ЛИЛЧИЌ АДАМС, Антонио ЈАКИМОВСКИ, Горан ТРЕНЕСКИ,
Слободан СТОЈКОСКИ

**МОНУМЕНТАЛНАТА ВОЕНА АРХИТЕКТУРА НА АРГЕАДИТЕ ВО
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА**

Анита ВАСИЛКОВА МИДОСКА, Лидија ЃОРЃИЕВСКА
**ТИПОЛОГИЈА И КЛАСИФИКАЦИЈА НА КЕРАМИЧКИТЕ ТЕГОВИ ОД
ЛОКАЛИТЕТОТ “ТЕКЕ” – С. ОТОВИЦА**

Дејан ЃОРЃИЕВСКИ
**НАКИТ ОД ХЕЛЕНИСТИЧКИОТ ПЕРИОД ОД ЛОКАЛИТЕТОТ
ГРАДИШТЕ ВО МЛАДО НАГОРИЧАНЕ**

Паско КУЗМАН
ХЕРАКЛЕ И ДИОНИС НА ВОЛШЕБНИОТ РИД

Душко ТЕМЕЛКОСКИ
УБИКАЦИЈА НА КОЛОБАИСА

ДИСКУСИЈА

ЧЕТВРТА СЕСИЈА (12:30-14:00)

Претседавач Дејан ЃОРЃИЕВСКИ

Силвана БЛАЖЕВСКА и Гоце ПАВЛОВСКИ
**АРХЕОЛОШКИ ИСТРАЖУВАЊА НА ПРОСТОРОТ ОКОЛУ
Т.Н. „ЗАТВОР“ ВО СТОБИ ВО ПЕРИОДОТ 2021-2025 Г.**

Гоце ПАВЛОВСКИ
**АРХЕОЛОШКИ ИСТРАЖУВАЊА НА ТЕАТАРОТ ВО СТОБИ ВО
2024-ТА И 2025-ТА ГОДИНА**

Димитар НИКОЛОВСКИ
**АРХЕОЛОШКИ ИСТРАЖУВАЊА НА ТЕОДОСИЈАНСКАТА ПАЛАТА
ВО СТОБИ 2023**

Катарина ПЕТКОВСКИ
МЕДИЦИНСКИТЕ АЛАТКИ ОД СТОБИ

Александар ИЛИЕВСКИ
**ОД СРЕКА ДО УМЕШНОСТ, АНАЛИЗА НА РИМСКИТЕ ИГРИ
НА ТАБЛА ОД СТОБИ**

ДИСКУСИЈА

ПЕТТА СЕСИЈА (16:00-17:30)

Претседавач Душко Темелкоски

Ване П. СЕКУЛОВ

**РАЧНО РАБОТЕНА КЕРАМИКА ОД
ЛОКАЛИТЕТОТ ЦРВЕНО ПОЛЕ (1-6 век)**

Илинка Атанасова и Маринела Серафимова

**НЕОБЈАВЕНИ РИМСКИ ФИБУЛИ ОД I ДО V ВЕК
ОД КОЧАНСКО И ШТИПСКО**

Емил СЛАМКОВ, Трајче НАЦЕВ

**АРХЕОЛОШКИ ИСТРАЖУВАЊА И КОНЗЕРВАЦИЈА
НА ВНАТРЕШНИОТ БЕДЕМ НА ВАРДАРСКИ РИД
АНТИЧКА ГОРТИНИЈА (2016-2017)**

Иван СТАНЧЕВСКИ

НОВИ КАМЕНИ АРИ ОД С. АЛАКИНЦЕ, КАЈ СВЕТИ НИКОЛЕ

Мирослав ПЕТКОВСКИ

**ТЕРЕНСКА ЕВИДЕНЦИЈА НА ЛОКАЛИТЕТИТЕ ВО КУМАНОВСКО –
РЕКОГНОСЦИРАЊЕ 2024 Г.**

Игор КУЗМАНОВСКИ

**TERRA SIGILLATA ОД ПРОСТОРОТ НА
ЈУГОИСТОЧНАТА НЕКРОПОЛА ВО СКУПИ**

ДИСКУСИЈА

ШЕСТА СЕСИЈА (16:00-17:45)

Претседавач Силвана Блажевска

Carolyn S. SNIVELY

**GOLEMO GRADIŠTE AT KONJUN. THE FORTIFICATION
AND ITS ENVIRONS**

Горан САНЕВ

**НОВИ ПОДАТОЦИ ЗА КАРАКТЕРОТ НА ЗАПАДНОТО
ПРЕДГРАДИЕ НА ГОЛЕМО ГРАДИШТЕ – КОЊУХ**

Радомир ИВАНОВИЌ, Дамјан ДОНЕВ, Трајан ЗАФИРОВСКИ, Андреј МАЧКОВСКИ

ГОЛЕМО ГРАДИШТЕ КОЊУХ ПО 6-ТИОТ ВЕК

Орданче ПЕТРОВ, Валентина ТОДОРОВСКА, Бојан ТАНЕСКИ, Енгин НАСУХ
АРХЕОЛОШКИ ИСТРАЖУВАЊА ВО ПРЕСПА: 2025 ГОДИНА

Глигор БОЖИНОВСКИ, Душко ЦВЕТАНОВ
**РЕТКО ПАРЧЕ СРЕДНОВЕКОВНА САБЈА ОД ПОРАН ТИП ОД СЕЛО
МОКРИНО, СТРУМИЦА**

ДИСКУСИЈА

ПЕТОК, 21 НОЕМВРИ 2025
СЕДМА СЕСИЈА (9:00-10:00)

Претседавач Орданче Петров

Srećko ŽIVANOVIĆ, Aleksandar BULATOVIĆ, Petar KOJADINOVIĆ, Vojislav FILIPOVIĆ
**APPLICATION OF THE LIDAR METHOD IN HILLY AND MOUNTAINOUS
AREAS ARCHAEOLOGICAL SITES: TROJANOV GRAD, BODNJK,
ČETAČE-SENA, GOLUBAC, MIROČ AND BANOŠTOR**

Srećko ŽIVANOVIĆ, Aleksandar BULATOVIĆ, Vojislav FILIPOVIĆ, Petar KOJADINOVIĆ
**APPLICATION OF THE LIDAR METHOD IN FLATLAND AREAS ON THE
EXAMPLE OF ARCHAEOLOGICAL SITES IN THE REGIONS OF MAČVA,
SREM, AND BANAT**

Petar Kojadinović, Nemanja Mrđić
**SONAR RESEARCH OF THE ROMAN LIMES IN SERBIA – RESULTS AND
METHODOLOGICAL FRAMEWORK**

ДИСКУСИЈА

ОСМА СЕСИЈА (10-15:11-15)

Претседавач Радомир Ивановиќ

Зоран РУЈАК, Елена КАНЗУРОВА, Петар ЗИДАРОВ, Христијан ЦАНКОВ
**КОСМОС И ХАОС : ПРВИЧНИ СОЗНАНИЈА ОД РЕЗУЛТАТИТЕ НА
ГЕОФИЗИЧКИТЕ ИСТРАЖУВАЊА НА ДВЕ НЕОЛИТСКИ НАСЕЛБИ
ВО СТРУМИЧКИОТ И ДОЈРАНСКИОТ РЕГИОН: ОРНИЧЕ - КОСТУРИНО
И АТИЦИ/СПОМЕНИКОТ - ЦРНИЧАНИ**

Гоце НАУМОВ

**ГЕОФИЗИЧКОТО СКЕНИРАЊЕ И ПРОСТОРНАТА ОРГАНИЗАЦИЈА
НА ПРЕДИСТОРИСКИТЕ ЛОКАЛИТЕТИ ВО МАКЕДОНИЈА**

Дејвид ЦОРДАН, Цим ГЛЕНИСТЕР, Дамјан ДОНЕВ

**ГЕОЕЛЕКТРИЧНИ СНИМАЊА НА ЛОКАЛИТЕТОТ ВИДИН ГРАД,
ГРАДСКО**

ДИСКУСИЈА

11:30 - 12:00 ЗАТВОРАЊЕ НА XXVIII СИМПОЗИУМ НА МАД

АПСТРАКТИ

ABSTRACTS

Среда, 19.11.2025
прва сесија, 16:00 - 17:45

Никос ЧАУСИДИС

НОВИ СОГЛЕДУВАЊА ОКОЛУ ФОРМАТА И ЗНАЧЕЊЕТО НА НЕОЛИТСКИТЕ АНТРОПОМОРФНИ МОДЕЛИ НА КУЌИ ОД Р МАКЕДОНИЈА

Од втората половина на минатиот век до денес, во Р Македонија се откриени стотици фрагментирани или цели керамички наоди од неолитот кои заокружуваат една одделна категорија предмети со неутилитарна намена, засега сигурно потврдена само на територијата на Р Македонија. Определени се како „антропоморфни модели на куќи“ и тоа врз основа на неколку позачувани примери од Пелагонија каде што нивниот долен кубичен дел е навистина оформен во вид на куќа или некаква друга градба, а горниот – во вид на човечка фигура или глава. Многу почесто кубусите на таквите предмети, особено надвор од посочениот регион, се обликувани без поизразени обележја на некаква градба, што се оправдува со процесите на стилизирање или пак, заборавање на таквото нивно примарно значење. Керамичкиот наод неодамна откриен во Костурино кај Струмица дава можности за уште едно оправдување на таквата стилизација. Обликуван е во вид на шуплив керамички кубус, кај кој антропоморфниот лик не е оформен над кубусот, туку на неговата челна страна, при што долж останатите три се протега брановидна т. е. Цик-цак бордура. Веќе е публикувана студија во која, врз основа на обемен компаративен материјал, е аргументирана теза дека се работи за архетипска претстава на персонализираната земја обиколена со космичките води која е, патем, присутна во разни делови на светот и разни епохи. Откритието на овој наод нуди едно ново оправдување за толку интензивниот процес на стилизирање на кубусите – куќи од Пелагонија кој зема особен замав во Скопскиот Регион. Сето ова упатува на постоењето зад овие предмети на две симболички предлошки – едната како митска слика на куќата сфатена како жена, т. е. мајка, веројатно доминантна во Пелагонија, и втората

– како слика на земјата, исто така персонализирана како жена, т. е. мајка, доминантна во останатите региони на Р Македонија, можеби со јадро во нејзиниот југоисточен дел. Иако засега останува отворено прашањето која од овие парадигми е примарна, на симболично, т. е. семиотичко ниво тие заемно не се противречни бидејќи за обете се својствени категориите долу, материјално, статично, стабилно, четириаголно, женско, егзистенцијално и сигурно.

Дарко СТОЈАНОВСКИ

РЕЗУЛТАТИ ОД ПОСЛЕДНИТЕ ТЕРЕНСКИ ИСТРАЖУВАЊА НА АМЗАБЕГОВО

Во текот на јули 2025 година се одржаа седмите по ред теренски истражувања на неолитската населба Барутница кај село Амзабегово, Свети Николе. На оваа кампања во фокус беше последната неолитска фаза пред населбата да биде напуштена. На површина од околу 70 м² беа документирани неколку структури кои даваат нова слика за крајот на неолитот во Македонија. Паралелно со наземна архитектура, евидентирана преку редици дупки од колци, беа откриени кружни структури кои биле делумно вкопани. Како дел од инвентарот на овие структури беа откриени голем број движни наоди типични за доцниот неолит, вклучително антропоморфни фигурини, модел на куќа, алатки од коска и камен, и поголемо количество фрагментирана керамика.

Андреј МАЧКОВСКИ, Мартин ХИНЦ, Адријан АНАСТАЗИ, Мирко БРУННЕР, Крист АНАСТАЗИ, Максим ЈЕРМОКИН, Јоханес РАЈХ, Илир ЦИПАЛИ, Руденц РУКА, Сонке СИДАТ, Алберт ХАФНЕР

КРАЈВОДНИОТ ЛОКАЛИТЕТ ЛИН 3, ПОГРАДЕЦ, АЛБАНИЈА: РЕЗУЛТАТИ ОД ИСКОПУВАЊАТА 2021 - 2025 ГОДИНА

Во периодот 2021 – 2025 година беа изведени подводни и крајводни ископувања на локалитетот Лин 3, на брегот на Охридското Езеро од албанска страна. Овие

мултидисциплинарни истражувања вклучуваат детална 3Д документација, анализа на керамички, камен и коскен материјал, археоботанички анализи, дендрохронолошко и радиокарбон датирање. Истражувањата ја утврдија стратиграфијата на локалитетот и материјалната култура со хронолошка определба во доцниот ран/среден неолит, доцен неолит, па сè до енеолит.

Теренската работа во 2025 се надоврза на истражувањата од сезоните 2023 – 2024 година. Прво, нова сонда ги поврза претходно ископуваните сонди, разјаснувајќи ја просторната и стратиграфската рамка. Второ, подводните ископувања се проширија во правец кон брегот за да се испита врската помеѓу населбата и нејзините обемни палисадни структури (околу 4400 – 4000 п. н. е.). Ископувањата на брегот претходно идентификуваа две главни фази на населување, датирани околу 5800 и 5700 година п. н. е. преку дендрохронолошко датирање. Оваа интеграција на копнени и подводни контексти има за цел да ја разјасни архитектурата на „палисадите“ и да истражи дали слични структури постоеле во постариот хоризонт на населување откриен на брегот.

**Елена СТОЈАНОВА КАНЗУРОВА, Перо СИНАДИНОВСКИ,
Буњамин ЦЕМАИЉИ, Јовица РИСТОВ, Благоја
КИТАНОВСКИ, Сашко ВАСИЛЕВСКИ**

СИСТЕМАТСКИ АРХЕОЛОШКИ ИСТРАЖУВАЊА ВО НЕОЛИТСКАТА НАСЕЛБА ТУМБА МАЏАРИ ВО СКОПЈЕ ОД ПОЧЕТОКОТ НА 6 МИЛЕНИУМ ПР. Н. Е. ВО 2025 ГОДИНА

Овогодишниот проект „Систематски археолошки истражувања во неолитската населба Тумба Маџари во Скопје од почетокот на 6 милениум пр. н. е.“ е дел од Годишната програма за работа на Археолошкиот музеј за 2025 година, поддржан од Министерството за култура и туризам, и истиот се реализираше во периодот од 17.6. до 11.8.2025 година. Раководител на истражувањето е м-р Елена Стојанова-Канзурова. Најголемиот дел од стручниот тим го сочинуваат археолозите од Археолошкиот музеј: д-р Перо Синадиновски, м-р Буњамин Цемаиљ, Благоја Китановски, Јовица Ристов, Марија Видеска, архитект, Перо Кованџалиев, конзерватор и

Тони Митрев. Како надворешни стручни членови се: м-р Сашко Василевски, археолог од Кавадарци и Наталија Марчевска, апсолвент по археологија од Битола.

Во новиот истражуван простор од среднонеолитскиот хоризонт на населбата, на површина од околу 88 м² во однос на архитектурата, се открија градежни елементи на една или две градби – куќи, како и две помали правоаголни структури (едната е определена како печка, а другата структура засега е функционално недефинирана).

Според движниот археолошки материјал, оваа сезона ќе биде забележана во истражувачката историја на Тумба Маџари, по откривањето на два раритетни керамички наоди со зоо-антропоморфни обележја. Не помалку вредни се и останатите керамички наоди, како пехарот со темносликаните орнаменти, амфората, минијатурните женски фигурици, фрагменти од жртвеници од типот „масички“, „керамичко лепче“ со дупчиња, тегови, и секако, нови фрагменти од познатите керамички скулптури со претстава на Големата Мајка или во археолошката наука именувани уште како и антропоморфни модели на куќи. Генерално движниот археолошки материјал од двете градежни фази, односно двата слоја, не покажува културолошки разлики. Покрај овие наоди, во истражуваниот простор се откри и голема количина животински коски, со траги на кршење и сечење.

Гоце НАУМОВ

НОВИ ИСТРАЖУВАЊА НА ПРЕДИСТОРИСКАТА НАКОЛНА НАСЕЛБА ПЕНЕЛОПА – ОХРИДАТИ

Археолошкиот локалитет Пенелопа – Охридати денес се наоѓа под градот Охрид, но во предисторијата таа се простирала во мочуриштата долж Охридското Езеро кои избилувале со разновидни растенија и животни. Благодарение на првичните истражувања, се регистрираа просторниот и хронолошки опсег на овој локалитет, што посочи на предисториска наколна населба со изобилство од архитектонски остатоци и материјална култура. Поради ваквото значење на локалитетот, во 2024 година се започна со нови мултидисциплинарни и меѓународни истражувања во соработка меѓу Центарот

за истражување на предисторијата, Завод и музеј – Охрид и Германскиот археолошки институт. Во првата фаза се направи ревидирање на стратиграфијата на локалитетот и материјалната култура, а што во следните фази се надополни со археоботанички, радиокарбон, дендрохронолошки, геoarхеолошки и зооархеолошки анализи. Во оваа пригода ќе се презентираат најновите сознанија за локалитетот, а кои упатуваат на мошне комплексна неолитска и халколитска наколна населба со импресивна материјална култура и динамично стопанство.

Четврток, 20.11.2025
втора сесија, 9:00 - 10:30

Златко ВИДЕСКИ

СТАКЛО И СТАКЛЕНИ МАТЕРИЈАЛИ ОД ГРУПАТА УЛАНЦИ – ТИПОЛОГИЈА И ХРОНОЛОГИЈА

Во доцното бронзено време на територијата на Република Северна Македонија се забележува присуство на предмети од егзотични материјали во материјалната култура. За прв пат во праисторискиот период е констатирана појава на фајанс, стакло, килибар и злато. Предметите од овие материјали ја издвојуваат групата Уланци и доцното бронзено време како период на силна трговија и контакти на големи далечни, како со развиениот Егејски југ така и со Централна Европа.

Тема на нашата анализа ќе претставуваат предметите од стакло и стаклени материјали од групата Уланци, кои се резултат од овие далечни контакти и трговија. Стаклото како вештачки материјал, на кој можело да му се дадат широк спектар на облици и бои, се користело како личен украс, ресурс за истакнување на полова и социјална дистинкција или можеби како предмети со магична или „апотропејска“ конотација. Во анализата ќе ги разгледаме откриените стаклени предмети од локалитетите: „Димов Гроб“ с. Уланци – Градско; „Водовратски Пат“ с. Водоврати – Градско; Археолошкиот локалитет Стоби; „Мали Дол“ с. Тремник –

Неготино; „Фортуна“ кај Штип; „Манастир“ с. Чашка – Велес. Богатството од наоди ни дозволува да направиме првична типолошка и хронолошка анализа на стаклениот материјал на групата Уланци. Што пак, ни покажува правците на овие далечни контакти и трговија и секако улогата која ја имале овие предмети во материјалниот и духовниот живот на населението од групата Уланци.

Бобан ХУСЕНОВСКИ

ФРИГИЈСКА ФИБУЛА ВО ИНВЕНТАРОТ НА ЕДНО БОГАТО ПОГРЕБУВАЊЕ НА НЕКРОПОЛАТА МИЛЦИ – ГЕВГЕЛИЈА

Во рамки на регистрираниот хоризонт на богати погребувања на возрасни женски единки на некрополата Милци од крајот на VIII и VII век пр. н. е, и регистрираните стандардни типови и облици на метални прилози (накит и култни бронзи), индивидуата од гробот-циста 150, била украсена со нов тип лачна фибула, кој за прв пат се појавува на некрополата Милци и останатите сродни некрополи од железно време во Долното Повардарје. Провениенцијата на откриената фибула упатува на нејзино малоазиско потекло, односно фригиска продукција чии примероци (каков што е аналогниот примерок од Пруса/Бурса) упатува на датирање од VII век пр. н. е. Како досега откриен најран примерок на овој тип фибули во споменатите широки граници на регионот, се наметнува и прашањето околу можните, рани трговско/културни врски помеѓу двата оддалечени региони.

Александра ПАПАЗОВСКА, Даниела ХАИЛМАН, Бобан ХУСЕНОВСКИ, Златко КОВАНЦАЛИЕВ, Ирене ПЕТРЕШКО, Златко ВИДЕСКИ, Марио ГАВРАНОВИЌ, Александра ЧЕВРЕСКА, Никол МИТЕРМАЕР

АРХЕОЛОШКИ И ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРНИ ИСТРАЖУВАЊА НА НЕКРОПОЛАТА МИЛЦИ

Истражувањата на некрополата Милци се продолжение на долгогодишните истражувања спроведени од страна

на Музејот Гевгелија, а во оваа кампања беа спроведени во рамките на поширока научна програма насочена кон продлабочување на знаењата за погребалните практики, материјалната култура и општествените структури на заедниците од железното време и архајскиот период во долината на Вардар. Проектот е резултат на соработка на Националниот археолошки музеј во Скопје, Музејот во Гевгелија, Одделот за праисториска археологија и археологија на западна Азија/североисточна Африка, при Австрискиот археолошки институт (Австриска академија на науката) и Максимилијан Лудвиг Универзитетот од Минхен, Германија.

Истражувањата се одвиваа врз основа на резултатите добиени од минатогодишните геофизички истражувања на југозападниот дел од некрополата. На целиот тој простор во минатогодишните кампањи истражени се вкупно 160 погребувања од железното време и архајскиот период. Проектот е продолжение на долгогодишната соработка помеѓу споменатите институции во повеќе интердисциплинарни дејности, а од оваа година и на археолошки истражувања. Со оваа кампања беа истражени пет погребувања од крајот на железното време и доцно-архајскиот период од кој посебно се истакнува погребувањето на млад маж со воена опрема од почетокот на 5 век пр. н. е. и се добија интересни потатоци за ритуалите на погребување во периодот на 6 и 5 век пр. н. е. Покрај гробните прилози кои освен метал се и со полн керамички инвентар, меѓу кои се издвојуват и најраните форми на котони и стамноси.

**Валентина ТОДОРСКА, Андреј МАЧКОВСКИ,
Александра ПАПАЗОВСКА, Бојан ТАНЕСКИ, Цветлана
ВАСИЛЕВСКА**

ПАЛАФИТНА НАСЕЛБА ВРБНИК – ПЕРСПЕКТИВИ И АПСОЛУТНИ ДАТИ

Во трудот се презентирани најновите резултати од дендрохронолошката анализа и од анализата на движниот археолошки материјал од подводниот локалитет Врбник во Охридското Езеро. Локалитетот се наоѓа во плитките води на северниот брег, меѓу Устие на Дрим и селото Калишта,

и претставува остатоци од праисториска езерна населба позната уште од 1980-тите години.

Систематските истражувања започнале во 1998 година, кога е поставена квадратна мрежа од 50 × 100 м, поделена на сектори за евиденција на наодите. Истражувањата, спроведени со прекини до денес, потврдија дека дрвените колци на кои била поставена населбата, формираат издолжена, елипсовидна структура што се протега и надвор од означената мрежа.

Археолошкиот материјал, пронајден во слој од тиња и кал со дебелина од околу 40 см, е разновиден и богат. Најновите дендрохронолошки анализи и апсолутно датирање на дрвените колци ја потврдуваат хронологијата на еден дел од локалитетот и овозможуваат појасна временска рамка за животот и развојот на праисториските езерни заедници во Охридско-Струшкиот Регион.

Четврток, 20.11.2025
и ретна сесија, 10:45 - 12:15

Виктор ЛИЛЧИЌ АДАМС, Антонио ЈАКИМОВСКИ, Горан ТРЕНЕСКИ, Слободан СТОЈКОСКИ

МОНУМЕНТАЛНАТА ВОЕНА АРХИТЕКТУРА НА АРГЕАДИТЕ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Македонската војска во раната антика, на територијата на Република Македонија, оставила голем број утврдувања. Се работи за воени бази и кастели, градени во времето на двете македонски владетелски династии Аргеадите и Антигонидите. Меѓу нив внимание привлекуваат утврдувањата градени во 4 век пред н. е. со примена на опусот изодомум и псеудоизодомум. Аргеадските воени бази и кастели биле распоредени на следните правци: 1) долината на Вардар до Демир Капија, со воено присуство во Скопскиот Басен во 4 и дел од 3 век пред н. е.; 2) Присуство во Пелагонија и долината на Црна Река во Девриоп; Присуство во Охридско-Струшкиот Регион, како и правците на север низ Дебрца и низ долината на реката Дрим кон Дебар.

Анита ВАСИЛКОВА МИДОСКА, Лидија ЃОРЃИЕВСКА

ТИПОЛОГИЈА И КЛАСИФИКАЦИЈА НА КЕРАМИЧКИТЕ ТЕГОВИ ОД ЛОКАЛИТЕТОТ ТЕЌЕ – С. ОТОВИЦА

Целта на предложениот труд е типолошка класификација на керамичките тегови кои се откриени на археолошкиот локалитет Теќе – Отовица.

Локалитетот Теќе е лоциран југоисточно од градот Велес, во непосредна близина на селото Отовица. Тој е сместен врз мало карпесто возвишение, кое се издига над самиот јужен раб од Езеро Младост. Возвишението има закосена површина кон југозапад и се соединува со подножјето на повисок рид, познат како археолошки локалитет Кале – Отовица.

Во 60-тите години на XX век северната половина на возвишението Теќе била минирана, заради добивање камен за изградба на браната, и поголем дел од локалитетот бил уништен. Во 1995 година локалитетот повторно бил загрозен, делумно оштетен со градежна механизација, за изградба на нова автопатна линија. Градежните работи биле стопирани од страна на тогашниот Републичкиот завод за заштита на спомениците на културата на РМ и во текот на април и мај 1996 година било извршено заштитно археолошко ископување, со цел да се истражи преостанатиот јужен дел од локалитетот.

Наодите кои се пронајдени со рекогносцирања и со археолошките ископувања го рефлектираат континуираниот живот на оваа населба од праисторијата, па сè до хеленистичкиот период (4 – 3 век п. н. е.).

Овој труд претставува надополнување на претходните истражувања, со цел да се направи типолошка и функционална анализа на керамичките тегови од локалитетот Теќе – Отовица, како прилог кон подобро разбирање на технолошките и културните практики во овој регион.

Предмет на ова истражување се 190 керамички тегови кои се дел од археолошката збирка на ЛУ Народен музеј Велес. Анализата опфаќа нивна морфолошка, технолошка и функционална класификација, при што теговите се групирани во неколку типолошки категории. Големата концентрација на тегови укажува на нивната разновидна примена, најчесто поврзана со текстилното производство (тегови за разбој), но и со други домашни или занаетчиски активности.

Дејан ГОРГИЕВСКИ

НАКИТ ОД ХЕЛЕНИСТИЧКИОТ ПЕРИОД ОД ЛОКАЛИТЕТОТ ГРАДИШТЕ ВО МЛАДО НАГОРИЧАНЕ

Со ископувањата на локалитетот Градиште во Младо Нагоричане, освен архитектонските остатоци, пронајдени се неколку примероци од накит од хеленистичкиот период. Станува збор претежно за фибули, од шарнирски (малоазиски/фригиски) и тракиски тип, како и нараквици и, обетка и прстен со декорација. Сите пронајдени примероци даваат детална хронологија за постоењето на населбата и нејзиното уништување, а нивната компарација со наодите од околните локалитети може да ни помогне во допрецизирањето на хронологијата и за другите населби, особено за Кнежје и Теќе – Отовица.

Паско КУЗМАН

ХЕРАКЛЕ И ДИОНИС НА ВОЛШЕБНИОТ РИД

Имајќи ги предвид старите археолошки податоци, како и податоците од поновите систематски археолошки истражувања на Плаошник и на просторот од Самуиловата тврдина/цитадела (1999 – 2017), кои заедно го сочинуваат централниот археолошки гејзер на Лихнид Охрид наречен Волшебниот Рид, во рамките на темава станува збор за материјални вредности кои овозможуваат сознанија за постоење на храм посветен на Дионис или на Херакле. Притоа се прикажуваат епиграфските споменици кои посочуваат на развиеноста на култовите на овие антички (полу) божества во Лихнид/Охрид, нивните тореутски и теракотни претстави, како и сите други околности кои упатуваат на соодветни индикации, вклучувајќи ги тука и архео-архитектонски податоци и директните остатоци на теренот. Во прашање се откриените групирани и обработени масивни камени блокови сконцентрирани на еден простор западно до нартексот од тробродната базилика на Плаошник, како и вградените сидни редови во долните партии од источната конха на поликонхалната ранохристијанска црква на истиот терен.

Душко ТЕМЕЛКОСКИ

УБИКАЦИЈА НА КОЛОБАИСА

За местоположбата на античката населба Колобаиса одредени истражувачи се раководат врз основа на еден натпис на мермерна плоча во кој се спомнува храм на Артемида и Аполон, пронајдена во манастирскиот комплекс во месноста Трескавец во близина на Прилеп. На тој простор е евидентно постоењена бедем со станбени сегменти и места за погребувања на околу. Но, дали еден епиграфски наод може да биде доволен сам за себе како репер за убицирање на населба? И Папазоглу во краткиот запис го остава отворено ова прашање. Повеќе согледувања и сознанија упатуваат на тоа дека Трескавец бил поврзан со Колобаиса, но само како духовен простор, чиј континуитет продолжува со појавата на христијанството. Со оглед што Трескавец е на мошне висока надморска висина од 1280 м, со екстремно неповолни временски услови, особено во зима, веројатноста за егзистирање на поголема населба е мошне мала. Исто така, евидентен е недостиг од поголеми површини погодни за земјоделска обработка, а и неколкуте кладенци немале капацитет да задоволат потреби од вода на побројно население. Впрочем, и денес манастирскиот комплекс е соочен со недостиг од вода.

Од друга страна, во западното подножје на Трескавец, помеѓу селата Дупјачани и Горно Село, се простира рамничарски дел, природно заграден од три страни, отворен само од западната страна кон Прилепското Поле. Од двете страни на тој влез се издигнуваат Мал Сурун и Забрчки Рид, на кои се забележуваат остатоци од бедеми, што значи биле позиции кои го штителе влезот. Јужниот влез е мошне тесниот премин Преслоп, кој бил опсервиран од утврдувањето на високиот рид Градиште кој се издигнува над него.

Во рамничарскиот простор се евидентирани неколку археолошки наоѓалишта: Лозја, Бревчина, Дрми, Ризоец и Асаница, кои според нашите согледувања биле во рамки на градот Колобаиса. Покрај мноштвото површински наоди од садова и градежна керамика, мошне значаен наод претставува мерната маса од мермер, што дополнително ја поткрепува нашата претпоставка за егзистирање на урбан центар во којшто се вршела локална трговија според сите прописи. На

локалитетот Гробишта се забележуваат растурени гробови, додека на рабовите на просторот се позиционирани десет доцнохеленистички гробници издлабени во карпа, најголема концентрација на овој вид погребувања на територијата на Македонија.

Повеќе појави поврзани со духовниот живот на жителите на градот се евидентирани на ридот Мал Сурун. На карпите на овој рид се забележуваат издлабувања со кои биле оформени разни архитектонски сегменти од градби, меѓу кои кај три се препознаваат обележја на култни места. Сите наведени сознанија сугерираат за убицирање на Колобаиса во долниот простор под месноста Трескавец.

Гоце ПАВЛОВСКИ

Четврток, 20.11.2025

четврта сесија, 12:30 - 14:00

АРХЕОЛОШКИ ИСТРАЖУВАЊА НА ТЕАТАРОТ ВО СТОБИ ВО 2024-ТА И 2025-ТА ГОДИНА

Новите истражувања на театарот во Стоби, НУ Стоби ги започна во 2009 година и, со исклучок на 2011 година, тие континуирано траат до денес. Во последните години работата е фокусирана на источната половина од супструкцијата на *summa caeva*, каде што паралелно се одвиваат конзерваторски зафати. Археолошките истражувања во овој простор се насочени кон дефинирање на стратиграфијата и системот на циркулација на публиката.

Во текот на 2024 година истражувањата беа концентрирани во надворешниот циркуларен коридор, додека во 2025 година, поради отстранувањето на потонати седишта, се работеше помеѓу радијалните сидови 1 и 2 во западната половина на *summa caeva*. Последните истражувања резултираа со наоди кои ги потврдуваат претходните заклучоци, но истовремено донесоа и нови сознанија. Со нив е коригиран планот на театарот и е дефинирано нивото до кое е подигнат објектот во неговата прва фаза.

Димитар НИКОЛОВСКИ

АРХЕОЛОШКИ ИСТРАЖУВАЊА НА ТЕОДОСИЈАНСКАТА ПАЛАТА ВО СТОБИ 2023

Во 2023 година беа спроведени заштитни археолошки истражувања на Теодосијанската палата во Стоби, со цел изработка на основен конзерваторски проект за архитектурата на објектот. Ископувањата опфатија три пункта избрани за обезбедување подобар пристап и читање на архитектонските остатоци, со цел олеснување на изработката на конзерваторскиот проект. Првиот пункт на истражување го опфати југозападниот влез во палатата, каде што целта беше да се појасни односот помеѓу Теодосијанската палата и Куќата на Партениј. Втората позиција имаше за цел да го одреди нивото на улицата во нејзината последна фаза на користење и да го ослободи западниот периметрален ѕид на објектот. Третиот простор за истражување ги опфати просториите 11 и 12, југозападно од перистилот на објектот, каде што беше откриен мозаичен под со централна претстава на Дионис.

Силвана БЛАЖЕВСКА и Гоце ПАВЛОВСКИ

АРХЕОЛОШКИ ИСТРАЖУВАЊА НА ПРОСТОРОТ ОКОЛУ Т.Н. „ЗАТВОР“ ВО СТОБИ ВО ПЕРИОДОТ 2021 - 2025 Г.

Објектот со две засводени, полуподземни простории, лоциран јужно од Теодосијанската палата, е познат под името „Затвор“. Истражуван е во 1930-тите години, но никогаш не е публикуван, а ретко се среќава и во извештаите на Народниот музеј во Белград. Името го добил поради претпоставката дека засводените подрумски простории претставувале ќелии за затвореници. Во науката подолго време постоеше дилема дали „Затворот“ претставува посебен објект од Теодосијанската палата или пак, нејзино јужно крило.

Во рамките на интернационалната археолошка школа што НУ Стоби ја организира во соработка со Фондацијата Балканско наследство, во 2014 година започнаа нови истражувања на јужниот дел на Теодосијанската палата. До

2025 година, просторот јужно од палатата и околу „Затворот“ е целосно истражен. Документирани се остатоците од самиот објект и исчистени се неговите подземни простории, а околу него се откриени четири градби од втората половина на VI век, над кои се забележува и средновековна фаза на користење.

Стратиграфијата, како и планот на комплексот, овозможуваат појасни заклучоци за историјата на просторот и отвораат можност за нова интерпретација на функцијата на „Затворот“.

Катарина ПЕТКОВСКИ

МЕДИЦИНСКИТЕ АЛАТКИ ОД СТОБИ

Меѓу бројните археолошки наоди што сведочат за напредокот на животот во Стоби, значајна група претставуваат медицинските алатки кои откриваат дел од секојдневниот живот и професионалните занимања на жителите.

Овие предмети, изработени претежно од бронза, железо и понекогаш од коска или сребро, припаѓаат на категоријата на медицински алатки какви што се користеле низ целата Римска Империја. Меѓу нив се издвојуваат скалпели, пинцети, сонди, вендузи, игли и лажички. Инструментите не се дел од сетови, меѓутоа укажува на постоење на обучени медицинари – лекари или хирурзи, кои практикувале медицински третмани во градски услови. Најголем дел од алатките се пронајдени во погребувањата, а дел од нив се пронајдени во или вон контекст на приватни или јавните згради, што укажува дека медицината во Стоби била тесно поврзана со концептот на хигиена и јавно здравје што е и карактеристично за римската култура.

Типолошките и компаративните анализи ги датираат инструментите во периодот од од II до IV век н. е., односно од периодот кога градот бил во најголем економски и културен подем. Тие претставуваат доказ дека римските медицински знаења и практики биле присутни и во провинциските центри на Балканот, каде што постоеле и локални варијации на инструментите прилагодени на достапните материјали и потреби.

Овие археолошки наоди не само што сведочат за високо ниво на развиеност на медицинската пракса во Античка Македонија, туку и овозможуваат подобро разбирање на социјалната структура, професионалната организација и квалитетот на животот во Стоби. Тие претставуваат значаен дел од културното наследство кој ја потврдува интегрираноста на градот во римскиот цивилизациски систем и ја нагласува неговата улога како регионален центар на знаење, трговија и здравствена култура.

Александар ИЛИЕВСКИ

ОД СРЕЌА ДО УМЕШНОСТ, АНАЛИЗА НА РИМСКИТЕ ИГРИ НА ТАБЛА ОД СТОБИ

Римските игри на табла претставуваат важен сегмент од културниот и социјалниот живот во целата Римска Империја, одразувајќи ги вредностите, навиките и интелектуалните интереси на тогашното општество. Тие не биле само средство за забава, туку и форма на интелектуално надметување и општествена интеракција. Најпознати примери се *Ludus Latrunculorum*, стратегиска игра што симболизирала воена тактика односно претходник на шахот, и *Tabula*, претходник на денешниот табла. Преку археолошки наоди, епиграфски сведоштва и литературни извори, се добива слика за распространетоста и разновидноста на овие игри. Истражувањето на римските игри на табла овозможува подобро разбирање на секојдневниот живот, образовните практики и начинот на социјална комуникација во Римската Империја. Со истражувањата на Стоби, од минатиот век, па сè до денес, пронајдени се многу реквизити за играње како што се, пулови, коцки, астрагалии и други, кои биле направени од стакло, коска, метал или теракота.

Четврток, 20.11.2025
Истата сесија, 16:00 - 17:30

Ване П. СЕКУЛОВ

РАЧНО РАБОТЕНА КЕРАМИКА ОД ЛОКАЛИТЕТОТ ЦРВЕНО ПОЛЕ (1 - 6 век)

Грнчаријата, вообичаено, е најбројниот движен археолошки материјал откриен за време на археолошките истражувања на населбата и некрополите на локалитетот Црвено Поле.

Генерално, тие се поделени во две статистички категории: керамика работена на грнчарско тркало и рачно работена керамика.

Иако ќе ја намали статистичката веродостојност во процентуалната застапеност на двете категории на локалитетот, презентацијата ќе опфати само цели садови пронајдени во објектите и гробовите.

Исто така, статистиката не може да се смета за конечна бидејќи ниту населбата ниту некрополата не се целосно истражени, груба проценка е дека досега истражените 186 гробови се една третина од погребувањата во некрополата Гуштерова Чукарка, а 9-те обработени објекта се далеку од конечниот број на целосно истражена населба.

Од 226 комплетни садови пронајдени во населбата и некрополата, 157 се изработени на грнчарско тркало, а 69 се рачно работени. Од рачно изработената керамика, 9 садови се пронајдени во објектите, а 60 во гробовите. Рачно работена керамика има само на некрополата на Гуштерова Чукарка и тоа во гробовите од крајот на 1 до средината на 4 век.

Презентацијата ќе се фокусира на рачно работената керамика.

Малиот број на застапените типологии, на формите кои се разликуваат само по димензии и фактот дека најголем дел од нив се пронајдени во гробовите, укажува на тоа дека овие садови се користеле само како дел од ритуалот на погребување на покојникот.

Големото количество ситно фрагментирана рачно работена керамика во гробовите со кремација од 1 до 3 век, пронајдена

хоризонтално и вертикално во погребната јама измешана со кремацијата, сугерира погребен ритуал на кршење на садови додека починатиот горел на кладата.

Она што го прави овој мал научен феномен дополнително интересен, е тоа што во однос на фактурата и обликот, рачно работените садови се идентични или многу слични на формите кои се појавуваат од средното бронзено време.

Илинка АТАНАСОВА и Маринела СЕРАФИМОВА

НЕОБЈАВЕНИ РИМСКИ ФИБУЛИ ОД I ДО V ВЕК ОД КОЧАНСКО И ШТИПСКО

Предмет на презентацијата се бронзени римски фибули од Кочанско и Штипско. Фибулите се едни од најчестите наоди користени како репер при датирањето, но, за жал, напоменуваме дека фибулите кои овде ги презентираме, не се добиени како резултат на археолошки истражувања, туку по пат на подароци или откуп. Така прибавените наоди најчесто само ги пополнуваат музејските витрини, заради отсуство на веродостојни информации за археолошкиот контекст на нивното откривање. Во случајов станува збор за повеќе примероци на цели и фрагментирани бронзени фибули (случајни наоди, обезбедени низ годините), изложени во музејските витрини во Кочани и Штип, за кои сметавме дека иако не се резултат на археолошки истражувања од терен, сепак ќе ја дополнат сликата за типолошка разновидност за одредени карактеристични периоди од римската доминација. Застапени се пред сè основните типови фибули карактеристични за римскиот период од I до V век, лачни и плочести фибули со свои поттипови и варијанти. Од првата група најзастапени се примероците со попречна греда со повеќе подваријанти и разлики на крстести фибули. Додека од плочестите фибули издвојуваме геометриски и орнаментирани фибули, како примерокот со форма на свастика.

Емил СЛАМКОВ, Трајче НАЦЕВ

**АРХЕОЛОШКИ ИСТРАЖУВАЊА И КОНЗЕРВАЦИЈА НА
ВНАТРЕШНИОТ БЕДЕМ НА ВАРДАРСКИ РИД –
АНТИЧКА ГОРТИНИЈА (2016 – 2017)**

Сместен веднаш до влезот во Гевгелија, на десниот брег на реката Вардар, локалитетот Вардарски Рид – античка Гортинија со досегашните истражувања се афирмира како централна и најголема повеќеслојна населба од протоисториското и раноантичкото време. Локалитетот со интензивен и континуиран живот овозможува на едно место да се согледаат сите етапи од културниот развој на Долното Повардарје од крајот на бронзеното време до падот на античката Македонска држава и воспоставување на римската доминација на овој дел од Балканот.

Досега на локалитетот се откриени населбински и трговско-занаемски инсули, градската Стоа како дел од Агората на истиот, улици, плоштади, печки за керамика и метал, инфраструктурно уредување и други содржини од тип на населба. На врвот на Ридот 2 лежи акрополата на населбата, т.н. Централен комплекс околу кој е изграден внатрешен бедем со досега откриени две кули.

Бедемот и кулите освен заштитна, имаат улога да ја потенцираат доминантната позиција и значењето на Акрополата и Централниот комплекс во однос на останатите делови на градот, кој со откривањето на пломбата со името на градот можеме да го сметаме како седиште на градската управа.

Иван СТАНЧЕВСКИ

НОВИ КАМЕНИ АРИ ОД С. АЛАКИНЦЕ, КАЈ СВЕТИ НИКОЛЕ

Во текстот ќе бидат презентирани новооткриени камени споменици коишто беа случајно откриени во летото 2025 година од страна на авторот на овој труд. Истите се наоѓаат на еден рид на 1 км ј/и од селото и непосредно од левата страна на новиот автопат Скопје – Свети Николе. Два од трите камени споменици со сигурност можат да се дефинираат како

фрагменти од големи ари додека третиот претставува голем блок од локален фулкански туф. Истоветно како и арите.

Мирослав ПЕТКОВСКИ

ТЕРЕНСКА ЕВИДЕНЦИЈА НА ЛОКАЛИТЕТИТЕ ВО КУМАНОВСКО – РЕКОГНОСЦИРАЊЕ 2024 Г.

Следствено на претходните истражувања од 2018 и 2023 г., рекогносцирањето во кумановската област беше продолжено и во 2024 г. Сега истражувачките активности беа насочени кон северниот и севрозападниот дел од Куманово, а беа опфатени и селата што гравитираат северно, како и делумно северозападно од градот Куманово или условно кажано во средишниот северен дел од кумановската област, кон и на границата со Република Србија. Беа опфатени териториите на повеќе села, т. е. катастарски општини. Тука влегоа Горно Којнаре (Горно Коњаре), Карабичане, Режановце, Речица, Сопот, Сушево, Табановце и Четирице, како дел од Општината Куманово. Исто така активности имаше и на делови од катстарска општина Куманово, како Бедиње и Долно Којнаре. Никуљане како село што граничи со некои од погреспоменатите, беше дел од истражувањето, иако спаѓа во Општината Старо Нагоричане, но сепак е дел од кумановската област. Посетени и истражувани беа постоечки локалитети споменати во Археолошката карта на Република Македонија (Том II, 1996, Скопје), како и нови или досега непознати или незабележани археолошки наоѓалишта. Така, на пример, селото Речица не е споменато во АК на РМ, а таму имавме одреден успех. Во глобала рекогносцирањето даде резултати, гледано во правец на утврдување на координатите на некои од постоечките локалитети, увид во нивната состојба, собирање на површински движен материјал или само негово регистрирање со фотоапарат, откривање нови археолошки наоѓалишта и сл. Истражувачките активности продолжија и во 2025 г., само сега концентрирани условно речено во централниот, делумно во западниот како и во југозападниот дел од кумановската област [катастарските општини Агино Село, Биљановце, Брзак, Доброшане, Куманово, Лопате, Љубодраг, Ново Село, Романовце, Тромеѓа, Умин Дол, Черкези, Шупљи Камен (Општина Куманово) и Младо Нагоричане (Општина Старо Нагоричане)].

Игор КУЗМАНОВСКИ

TERRA SIGILLATA ОД ПРОСТОРОТ НА ЈУГОИСТОЧНАТА НЕКРОПОЛА ВО СКУПИ

Во оваа статија ќе презентирам повеќе фрагменти на грнчаријата од типот *terra sigillata* откриени пред неколку години во текот на ископувањата на Југоисточната некропола во Скупи од парцелата кп. 328/2. Фрагментите се откриени во слој исполнет со интензивни горетини, pepел и делови од изгорена дрвена конструкција за кој се претпоставува дека е отпадна депонија од урнатините на некоја станбена градба од крајот на I и првата половина на II век, чија локација не е утврдена. Притоа, идентификувани се неколку типолошки форми од оваа увезена луксузна грнчарија кои припаѓаат кон групата на западна *terra sigillata*.

Четврток, 20.11.2025
шеста сесија, 17:45 - 19:15

Carolyn S. SNIVELY

GOLEMO GRADIŠTE AT KONJUH. THE FORTIFICATION AND ITS ENVIRONS

In the 6th century a defensive wall surrounded the entire Late Antique city at Golemo Gradište at the village of Konjuh, Kratovsko; the acropolis was separately fortified. General observations about the fortification were published twenty years ago. Our knowledge of what was located immediately inside the city wall is based on a trench dug at the east fortification wall of the northern terrace in 2010 and several trenches dug 2023-2025 beside the west wall.

In 2010 we sought the East Gate to the lower city, at the east end of a street that ran obliquely southeast–northwest across the city. Our trench missed the gate but revealed useful details, e.g., a structure immediately beside and indeed built against the east city wall, which had been constructed over a wall from an earlier phase of the city, probably of the 5th century. A staircase provided

access to the top of the wall.

Near the point where the path from the modern bridge emerges onto the southwest corner of the northern terrace, and where a postern gate might have stood in antiquity, excavation beside the path in 2023 revealed walls in two areas ca. 8 meters apart. Continuing investigation showed a building ca. 18.5 m in width that stood ca. 2 meters distant from the fortification wall at the west and was bounded by a street and possibly a plaza at the east side. A northern entrance to the building was found at elevation 361.30 masl, but deep excavation in two areas within the structure found floor levels at much lower levels than the entrance, the street, or the surface beside the fortification wall. The pottery, including storage vessels, and small finds seem to point to domestic habitation, but both dimensions and elevations leave questions to be resolved in future investigation.

Горан САНЕВ

НОВИ ПОДАТОЦИ ЗА КАРАКТЕРОТ НА ЗАПАДНОТО ПРЕДГРАДИЕ НА ГОЛЕМО ГРАДИШТЕ – КОЊУХ

Во рамки на систематските археолошки истражувања на локалитетот Големо Градиште, кај с. Коњух, Кратовско, периферијата на доцноантичкиот град била истражувана спорадично, и во далеку помал обем во споредба со акрополата или северната тераса. Тоа се контролните истражувања на просторот на северната некропола К'шла, во 2012 и 2013 година, потоа, рекогносцирањата на североисточната и југозападната страна на локалитетот, како и неколку заштитни истражувања на западната страна, односно западното предградие на локалитетот, во 2013, 2022, 2023 и 2025 година.

Со кус осврт на претходните истражувања, текстот прави приказ на содржините откриени на западното предградие на Големо Градиште – Коњух, со фокус на откриетијата во 2023 година, кои даваат нова претстава за карактерот на ова предградие и за неговата улога во секојдневниот живот на доцноантичкиот град.

**Радомир ИВАНОВИЌ, Дамјан ДОНЕВ,
Трајан ЗАФИРОВСКИ, Андреј МАЧКОВСКИ**

ГОЛЕМО ГРАДИШТЕ КОЊУХ ПО 6-ТИОТ ВЕК

Локалитетот Големо Градиште кај Коњух отсекогаш бил атрактивен за истражување, за него се напишани голем број трудови што обработувале различни проблематики. Иако на локалитетот има траги од порана окупација, односно од неолитскиот и хеленистичкиот период, главниот акцент во овие трудови бил на периодот на доцната антика, во кои се опфатени различни прашања што обработуваат теми од архитектурата, религијата, развојот, некрополите итн. Оваа ситуација е сосема нормална, имајќи предвид дека градот го доживеал својот зенит токму во доцноантичкиот период.

Но, што се случувало на локалитетот по 6-тиот век е речиси целосно непознато. Генералното мислење беше дека овој урбан центар целосно замира по 6-тиот век, но со истражувањата што се реализираат повеќе од 40 години, добиени се повеќе податоци кои укажуваат на подоцнежнo живеење.

Во овој текст ќе ги претставиме сите расположливи податоци кои укажуваат на живот по 6-тиот век. Пристапот кон истражувањето е интердисциплинарен, односно ќе бидат презентирани: радиокарбон анализи, дендрохронологија, нумизматички материјал, керамички материјал како и историски извори.

Презентираните информации ќе ни дадат делумни одговори за тоа што се случувало на Коњух во подоцните периоди.

**Орданче ПЕТРОВ, Валентина ТОДОРОВСКА,
Бојан ТАНЕВСКИ, Енгин НАСУХ**

АРХЕОЛОШКИ ИСТРАЖУВАЊА ВО ПРЕСПА: 2025 ГОДИНА

Во трудот се презентираат археолошките истражувања во Преспа, реализирани во рамките на проектот ACT4PRESPA.

Во последните години е забележано значително намалување на водостојот на Преспанското Езеро, кој во 2025 година достигна рекордно најниско ниво. Оваа

состојба беше причина да се спроведат опсежни археолошки рекогносцирања долж целата крајбрежна линија – од границата со Република Грција до границата со Република Албанија. Притоа беа евидентирани и документирани единаесет археолошки локалитети, од кои само мал дел беа познати од претходно.

По завршувањето на рекогносцирањата следувахе анализа и избор на најрепрезентативниот локалитет за систематски ископувања. Истражувањата беа изведени на локалитетот Наколец 1, каде што беа потврдени хронолошките рамки утврдени врз основа на површинскиот материјал. На локалитетот беше откриен мал средновековен имот со видливи остатоци од палисадна одбрана со елипсовидна форма, во чиј централен дел се наоѓал најмалку еден објект.

Движните наоди упатуваат на тоа дека имотот бил поврзан со земјоделска и сточарска активност, додека одредени предмети – иако во помала мера – укажуваат и на риболов. Најдените инсигниски предмети, пак, отвораат можност дека имотот припаѓал на значаен властелин од регионот на Преспа во XIV век.

Овие археолошки истражувања ја надополнуваат досегашната слика за културно-историското минато на Преспа. Истовремено, откриените наоди укажуваат на непостојаноста на езерото и неговите природни циклуси, чии сведоци сме и денес.

Глигор БОЖИНОВСКИ, Душко ЦВЕТАНОВ

РЕТКО ПАРЧЕ СРЕДНОВЕКОВНА САБЈА ОД ПОРАН ТИП ОД СЕЛО МОКРИНО, СТРУМИЦА

Едноострано железно закривено сечило со Тер. бр. 1217/0586 и Инв. бр. ЗМС-А-0002062 од локалитетот Керамидарка во село Мокрино – Струмичко беше подарено на Струмичкиот музеј пред повеќе од 30 години, без археолошки контекст.

На сечилото му недостасува врвот и е долго 92 см во зачуваната должина. Рачката е долга 11,5 см, а вкупната тежина е 1,2 кг. Нема канелура на сечилото, а рачката е права во трапезоидна форма, како кај правите средновековни

мечеви. Неговото железно рикасо е речиси целосно зачувано, но му недостасуваат капата за рачка и крстот, а само две дупки на рачката со железна нитница во едната од нив сведочат за нивното поранешно присуство.

Со оглед на нејзината морфологија, сведоци сме на сабја од поран тип, каде што рачката сè уште не се закривува и обликува кај правите мечеви, а канелурата е отсутна. Има евроазиско номадско степско потекло, со многу аналогии, ширејќи се од Волшка Бугарија до Балканска Бугарија.

Пошироката временска рамка на овие сабји се протега од 11-ти до 13-ти век од н. е., континуирано користени од степската коњаница. Временската рамка одговара на делумно зачуваната средновековна некропола од с. Мокрино, историски запис за ова село содржан во еден тестамент од моќната куќа на Дејанови, како и историски записи што споменуваат населување на Печенезите, а подоцна и на Куманите во овој микрорегион во текот на овие векови.

Петок, 21.11.2025
седма сесија, 9:00 - 10:00

Srećko ŽIVANOVIĆ, Aleksandar BULATOVIĆ, Petar KOJADINOVIĆ, Vojislav FILIPOVIĆ

APPLICATION OF THE LIDAR METHOD IN HILLY AND MOUNTAINOUS AREAS ARCHAEOLOGICAL SITES: TROJANOV GRAD, BODNJK, ĆETAĆE-SENA, GOLUBAC, MIROČ AND BANOŠTOR

A modern archaeological approach to the study of cultural heritage requires researchers to possess as much spatial data as possible in order to make their work as precise and effective as possible. In contemporary archaeology, one of the most important aspects is the continuous improvement of technological research methods that facilitate the process of data collection. With the development of new technologies, it has become possible to gather information in accessible ways, using recording and measuring methods that do not have a destructive impact on archaeological

sites—thus providing new momentum for the discovery of new sites and the analysis of existing ones. Remote sensing has, for some time now, been emerging as an indispensable method for collecting large-scale spatial data.

LiDAR represents one of the remote sensing methods used in the process of collecting spatial data. This system enables the generation of high-resolution topographic data, even beneath dense vegetation. LiDAR systems emit laser pulses from aircraft or unmanned aerial vehicles (UAVs) and measure the return time of each pulse to construct three-dimensional point clouds of the terrain. The use of such a system allows for the acquisition of vast amounts of information about recorded objects. Laser scanning was developed to meet the need for digital terrain models across different elevations and altitudes, particularly in situations where traditional methods are insufficient. Through several examples of elevated sites—covered with vegetation, without vegetation, or located within modern settlements—we present results and address methodological challenges and applied solutions.

Srećko ŽIVANOVIĆ, Aleksandar BULATOVIĆ, Vojislav FILIPOVIĆ, Petar KOJADINOVIC

APPLICATION OF THE LIDAR METHOD IN FLATLAND AREAS ON THE EXAMPLE OF ARCHAEOLOGICAL SITES IN THE REGIONS OF MAČVA, SREM, AND BANAT

Most archaeological sites, even with written sources and systematic research, have never been fully visible due to various factors—primarily natural ones. However, the development of computer software and unmanned aerial vehicles (UAVs) has transformed the way archaeologists discover and investigate sites. Drones enable rapid recording of large areas in high resolution, facilitating site mapping and detection. The use of LiDAR technology (Light Detection and Ranging) allows for the detection of hidden structures beneath dense vegetation or in difficult-to-access terrain, thus providing significant benefits and advancements in the research process.

As the final product of applying LiDAR technology are elevation data, this method has proven particularly effective for detecting and researching sites located in hilly and mountainous regions

covered with vegetation. In contrast, the use of LiDAR in flatland areas has often been avoided due to the very nature of the terrain. Flat landscapes have minimal vertical relief and weak natural contrasts, making anthropogenic forms difficult to discern. However, it has been shown that, with a careful methodological approach, LiDAR technology can be highly useful for detecting and studying archaeological sites even in flatland regions. The focus of this presentation will be the application of LiDAR technology in the detection of archaeological sites in southern Banat, as well as its use in the study of sites in Srem and Mačva.

Petar KOJADINOVIĆ, Nemanja MRĐIĆ

SONAR RESEARCH OF THE ROMAN LIMES IN SERBIA – RESULTS AND METHODOLOGICAL FRAMEWORK

Over the past two years, the Institute of Archaeology in Belgrade has initiated systematic research of the Roman Limes in Serbia using advanced sonar systems, thereby laying the foundation for a new approach to studying submerged segments of the Roman limes in Serbia. The preliminary focus of the research was directed toward the area of the Middle Danube, between the Roman sites of Lederata and Sapaja, as well as the fortifications in the Iron Gate Gorge, where multiple sonar surveys were conducted with the goal of identifying architectural structures—potential remains of walls, bridges, and other related infrastructure. By employing modern remote sensing instruments, such as the Hi-Target HD-Max device, it became possible to create detailed underwater terrain models and recognize morphological anomalies indicating human activity. This presentation will showcase the preliminary reconnaissance results, the instruments used, and the interpretation of the collected data, as well as the methodological framework that integrates archaeological, geophysical, and hydrographic approaches. The obtained results provide solid evidence of the potential of bathymetric prospection in documenting and preserving archaeological remains in river and lake environments, as well as its broader importance for future archaeological research within the interior of the Balkan Peninsula.

Петок, 21.11.2025
осма сесија, 10:15 - 11:15

Зоран РУЈАК, Елена КАНЗУРОВА, Петар ЗИДАРОВ, Христијан ЦАНКОВ

КОСМОС И ХАОС : ПРВИЧНИ СОЗНАНИЈА ОД РЕЗУЛТАТИТЕ НА ГЕОФИЗИЧКИТЕ ИСТРАЖУВАЊА НА ДВЕ НЕОЛИТСКИ НАСЕЛБИ ВО СТРУМИЧКИОТ И ДОЈРАНСКИОТ РЕГИОН: ОРНИЧЕ - КОСТУРИНО И АТИЦИ/СПОМЕНИКОТ - ЦРНИЧАНИ

Во рамките на стратегијата за истражување на првите земјоделски англомерации во Југоисточна Македонија, во текот на 2024 година беа спроведени истражувања на две неолитски населби во Струмичкиот и Дојранскиот Регион.

Првите геофизички истражувања на локалитетот Орниче – Костурино, Струмичко, започнаа во 2016 година. Во текот на 2024 година беше извршено проширување на опсегот на геофизичките истражувања и беа започнати мерења на локалитетот Атици/Споменикот во близина на селото Царничани, Дојранско. Основаната цел на истражувањата беше да се разјасни планиграфијата и карактерот на двете неолитски населби.

Резултатите покажуваат поинаква организација на просторот, но се, исто така, многу ветувачки, бидејќи и на двата локалитета беа идентификувани локациите на бројни објекти со траги на силно горење. Ова е особено видливо во случајот со локалитетот Орниче, каде толкувањата беа делумно потврдени за време на археолошките истражувања спроведени во текот на 2025 година.

Од друга страна, локалитетот Атици/Споменикот изненадува со најмалку четири, а веројатно и шест реда концентрично лоцирани линеарни аномалии, кои потсетуваат на систем на ровови документирани на најраниот датиран неолитски локалитет Влахо во близина на селото Живојно, во Р Македонија.

Дејвид ЏОРДАН, Цим ГЛЕНИСТЕР, Дамјан ДОНЕВ

ГЕОЕЛЕКТРИЧНИ СНИМАЊА НА ЛОКАЛИТЕТОТ ВИДИН ГРАД, ГРАДСКО

Во последнава деценија на локалитетот Видин Град, кај селото Водоврати, во неколку наврати беа изведени комбинирани теренски истражувања, кои вклучуваа систематско рекогносцирање на површината, сондажни ископувања на одделни тераси и топографски снимања на површинските остатоци. Сознанијата од овие истражувања сега може да се надополнат со резултатите добиени од геофизичките снимања на теренот, преземени во соработка со Универзитетот Џон Мур од Ливерпул. Во оваа пригода, би се задржале на резултатите од овогодишните снимања со томографски мерач на електрична отпорност. Оваа техника досега ретко била применувана кај нас, па пред да бидат прикажани самите резултати од снимањето, накусо ќе биде претставеновојметодиќебидатистакнатинеговитепредности и слабости. Искуството од годинешниве истражувања покажа дека овој метод има голем потенцијал како во доменот на топографските истражувања, така и во делот на заштита и конзервација на археолошките наоѓалишта.

Гоце Наумов

ГЕОФИЗИЧКОТО СКЕНИРАЊЕ И ПРОСТОРНАТА ОРГАНИЗАЦИЈА НА ПРЕДИСТОРИСКИТЕ ЛОКАЛИТЕТИ ВО МАКЕДОНИЈА

Реконструирањето на населбинскиот простор на предисториските локалитети на Балканот отсекогаш предизвикувало голем интерес. Ваквите видувања се пред сè базирани на ископувањето археолошки сонди кои дале увид само во дел од населбите, но многу ретко и во домен на нивната целина. Сепак, оваа ограниченост е надмината со примената на геофизичкото скенирање кое предизвика вистинска револуција во современата археологија. Тоа овозможи со многу помалку средства и за далеку пократко време, да се добијат податоци за позициите на градбите и останатите населбински елементи, со што може да се утврди како архитектонскиот простор бил организиран, барем во

последните етапи на предисториските локалитети.

Уште во самите почетоци на формирањето на Центарот за истражување на предисторијата, се започна со примена на геофизичката проспекција, што беше една и од главните археолошки насоки. Имено, целта беше да се разбере како биле организирани неолитските тумби во Пелагонија, за да потоа овој пристап се прошири и во домен на халколитските и бронзенodobните населби во овој регион, но и пошироко во Македонија. Во меѓувреме скенирани се дваесетина предисториски локалитети што резултираше со извонредни резултати кои ја посочуваат нивната можна просторна организација. Благодарение на тоа, мошне прецизно се детектирани позициите на градбите, рововите, палисадите, јамите, отворените простори („плоштади“), па дури и можните „улицы“. Ваквиот пристап овозможи и да се спореди начинот на кој биле организирани предисториските населби, како на микрорегионално, така и на макрорегионално ниво. Во оваа пригода ќе бидат претставени најзначајните сознанија од геофизичкото скенирање на предисториските локалитети, како и нивните сличности и разлики. Тие ќе бидат презентирани во релација со резултатите добиени од ископувањето на некои од нив, со што дополнително се потврдуваат и надополнуваат информациите овозможени преку примената на геофизичката проспекција.

БЕЛЕШКИ / NOTES

Реализирано со финансиска поддршка на Министерството за култура и туризам

Република Северна Македонија

Министерство за култура и туризам